

Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis

Reykjavík, 8. apríl 2024

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á almennum hegningarlögum nr. 19/1940 (hækkun kynferðislegs lágmarksaldurs, 131. mál.)

Vísað er til erindis nefndasviðs Alþingis, dags. 26. mars sl. þar sem óskað er eftir umsögn umboðsmanns barna vegna frumvarps til laga um breytingu á almennum hegningarlögum nr. 19/1940 (hækkun kynferðislegs lágmarksaldurs, 131. mál.) Frumvarpið var lagt fram á 153. löggjafarþingi (35. mál) og skilaði umboðsmaður barna umsögn við frumvarpið þann 15. mars 2023. Frumvarpið náði ekki fram að ganga og er nú endurflutt með breytingum. Þó stendur eftir helsta markmið frumvarpsins, að hækka kynferðislegan lágmarksaldur úr 15 árum í 18 ár.

Með breytingunni yrðu kynferðismök við öll börn yngri en 18 ára gerð refsiverð, þrátt fyrir að lækka megi refsingu eða láta hana niður falla ef gerandi og þolandi eru á svipuðum aldri og þroskastigi, sbr. svokallað „Rómeó- og Júlíu“ ákvæði.

Kynferðisbrotakafli almennra hegningarlaga var tekinn til endurskoðunar árið 2007 þar sem meðal annars var sérstaklega stefnt að því að auka réttarvernd barna sem verða fyrir kynferðislegu ofbeldi. Við það tilefni var kynferðislegur lágmarksaldur hækkaður úr 14 árum í 15 ár, þó tekið væri fram að annar staðar á Norðurlöndunum væri þessi aldur hærri. Við breytinguna var vísað til rannsókna og viðhorfs barna og ungmenna sjálfra og þóttu þær rannsóknir leiða í ljós að íslensk börn byrji að jafnaði að stunda kynlíf um 15 ára aldur. Því væri rétt að kynferðislegur lágmarksaldur tæki mið af því, út frá sjónarmiðum um sjálfsákvörðunarrétt barna.

Umboðsmaður barna tekur undir þau sjónarmið sem fram koma í greinargerð með frumvarpinu um að auka þurfi réttarvernd 15-17 ára barna gagnvart kynferðislegri misnotkun af hálfu fullorðinna einstaklinga. Samkvæmt lögum nr. 19/2013, um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins, er Ísland skuldbundið til þess að vernda börn gegn hvers kyns ofbeldi og kynferðislegri misnotkun og tryggja rétt barna til lífs og þroska sbr. 19., 34. og 6. gr. Barnasáttmálans.

Barnaréttarnefnd Sameinuðu þjóðanna hefur fagnað þeim ráðstöfunum sem gerðar hafa verið hér á landi til að berjast gegn ofbeldi gagnvart börnum, t.a.m. með samþykkt landsbundinna aðgerðaráætlana gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og fullgildingu Lanzarotesamningsins og Ístanbúl-samningsins. Hins vegar lýsti nefndin yfir áhyggjum af skorti á tölfraðilegum upplýsingum um kynferðislegt ofbeldi gegn börnum, kynferðislega misnotkun og ofbeldi á netinu og skorti á upplýsingum um rannsóknir og saksókn mála sem varða kynferðislega notkun barna og misnotkun í kynferðislegum tilgangi.¹

Í ljósi þeirrar vitundarvakningar sem orðið hefur síðustu misserum um kynferðislegt og kynbundið ofbeldi verður að telja ljóst að það markmið frumvarpsins að auka réttarvernd 15-17 ára barna að þessu leyti, eigi rétt á sér, einkum í ljósi þeirra skyldna sem áður nefnd ákvæði Barnasáttmálans fjalla um, auk athugasemda barnaréttarnefndarinnar. Engu að síður telur umboðsmaður barna að sú leið sem lögð er til með frumvarpinu í því skyni að ná framangreindu markmiði, sé varhugaverð. Telur umboðsmaður að slík endurskoðun krefjist ítarlegri undirbúnings og að taka þurfi þá mið að gagnreyndri þekkingu, upplýsingum og rannsóknnum sem varpað geti skýrara ljósi á málefnið, og verði þar að taka sérstaklega mið af afstöðu og viðhorfi barna og ungmenna sjálfra til slíkra lagabreytinga. Við gerð þessa frumvarps var ekki haft samráð við börn og er það miður í ljósi þess að viðfangsefni þess snertir málefni barna með beinum hætti. Samkvæmt 12. gr. Barnasáttmálans skulu aðildarríki tryggja börnum sem myndað geta eigin skoðanir rétt til að láta þær frjálsglega í ljós í öllum málum sem þau varða, og skal tekið réttmætt tillit til skoðana þeirra í samræmi við aldur og þroska. Mikilvægur þáttur í að innleiða Barnasáttmálann er að tryggja að hann sé með markvissum og kerfisbundnum hætti hafður að leiðarljósi við alla stefnumótun, lagasetningu og ákvarðanatöku sem varðar börn.

Einnig verður að hafa í huga að börn hafa sjálfsákvörðunarrétt um ýmis mál sem þau varða. Börn verða t.a.m. sjálfstæðir þjónustuþegar innan heilbrigðiskerfisins við 16 ára aldur en er þeim einnig í vissum tilfellum veitt sjálfsfyriræði umfram almenn réttindi barna í lögum. Þá er t.a.m. stúlkum sem eru ólöggráða fyrir æsku sakir heimilt að óska eftir þungunarrofi án samþykkis foreldra eða forsjáraðila, sbr. 5. gr. laga um þungunarrof nr. 43/2019. Yrði endurskoðun á kynferðislegum lágmarksaldri því einnig að taka mið af þeim veruleika og öðrum réttindum barna til sjálfsákvörðunar sem birtast víða í íslenskri löggjöf.

Þá telur umboðsmaður einnig að taka þurfi sérstaklega til skoðunar hvaða áhrif slíkar lagabreytingar gætu haft á réttarvitund barna, sem og möguleg áhrif á viðhorf þeirra til eigin kynfrelsis. Ljóst er að aldursbilið 15-18 ára eru mikil mótunarár í lífi unglunga og að talsverður þroskamunur getur verið á börnum á því aldursskeiði. Í því sambandi væri mikilvægt að skilgreina nánar gildissvið hins svokallaða „Rómeó-og Júlíu“ ákvæðis í ljósi þess að svo umfangsmiklar breytingar gætu haft í för með sér réttaróvissu á því sviði.

Með vísan til framangreinds er það mat umboðsmanns barna að ekki sé ráðlegt að hækka kynferðislegan lágmarksaldur líkt og hann er skilgreindur nú í almennum hegningarlögum, án undangenginni nánari skoðun þar sem samráð yrði haft við börn og heildstætt mat lagt á áhrif breytinganna út frá réttindum barna og unglunga.

¹ Lokaathugasemdir barnaréttarnefndar Sameinuðu þjóðanna um sameinaðar 5. og 6. reglubundnu skýrslur Íslands. Júní 2022.

Virðingarfyllst,

A handwritten signature in blue ink, reading "Salvör Nordal". The signature is written in a cursive, flowing style with a large initial 'S'.

Salvör Nordal, umboðsmaður barna